
PRIKAZ TEMATSKOGA BLOKA
KATEGORIJA VIŠEZNAČNOSTI
U TEORIJI I PRAKSI SLAVENSKE TERMINOGRAFIJE
održanoga u Beogradu 21. kolovoza 2018. godine
u sklopu XV. Međunarodnog kongresa slavista

AN OVERVIEW OF THE THEMATIC SECTION
THE CATEGORY OF POLYSEMY
IN THE THEORY AND PRACTICE OF SLAVIC
TERMINOGRAPHY,
held in Belgrade, 21st August 2018
of the 16th International Convention of Slavonic Scholars

U okviru XV. Međunarodnog kongresa slavista, koji je održan u Beogradu od 20. do 27. kolovoza 2018. godine, održan je u utorak 21. kolovoza i tematski blok *Kategorija višeznačnosti u teoriji i praksi slavenske terminografije = Категорія багатозначності в теорії і практиці слов'янської термінографії*. Organizatorica je tematskoga bloka bila Viktorija Ljudvihivna Ivaščenko, predsjednica Terminološke komisije Međunarodnoga slavističkoga komiteta. Izlaganja s tematskoga bloka objavljena su prije održavanja kongresa na mrežnim stranicama Terminološke komisije Međunarodnoga slavističkog komiteta termin.net/naukov-proekti/512, što je te vrijedne radove učinilo lako dostupnima široj terminološkoj i jezikoslovnoj zajednici.

Pohvale idu u prvome redu organizatoru na odabiru teme koja zaista zaslužuje pozornost, a koja zahtijeva da se o njoj progovori i detaljnije, možda na znanstvenome skupu s tom temom. Iako je tema naizgled specifična, pitanja povezana s polisemijom naziva koja se pojavljuje u svakodnevnome terminološkom i terminografskom radu brojna su, a odgovori na njih daju se iz različitih istraživačkih perspektiva. U radu tematskoga bloka sudjelovali su kao izlagači članovi Terminološke komisije Međunarodnoga slavističkoga komiteta Viktorija Ivaščenko (predsjednica

© Lana HUDEČEK, 2018

Terminološke komisije), Vjačaslav Ščerbin, Vladan Jovanović i Ljudmila Ričkova. Izlaganje Sergeja Grinjova nije održano, ali i na njega osvrćem u ovome prikazu. Diskutant tematskoga bloka bila je Lana Hudeček.

Tematski je blok otvoren pozdravom organizatorice Viktorije Ivaščenko (Kijev, Ukrajina) te njezinim izlaganjem *Modeli semantizacije višeznačnih naziva u slavenskoj jezikoslovnoj leksikografiji (na primjeru konceptualnoga modeliranja lingvografskih značenja naziva terminologija u ukrajinskome, ruskome, poljskome te bjeloruskome jeziku = Модели семантизації багатозначних термінів у слов'янській лінгвістичній термінографії (на прикладі концептуального моделювання лінгвографічних значень терміна термінологія в українській, російській, польській та білоруській мовах)*. U izvrsnome predavanju i odličnome radu u kojemu se donose zaključci slojevitoga istraživanja višejezičnoga paralelizma konceptualnoga oblikovanja dan je poticaj daljnjemu istraživanju konceptualne semantizacije, odnosno konceptualnoga modeliranja značenja naziva. Viktorija Ivaščenko propituje autorski pristup definiciji naziva, autorsku subjektivnost čija je posljedica da će svaki leksikograf uspostaviti drukčiju definiciju neke riječi, pa tako i naziva. U prikazu koji se temelji na rječnicima četiriju slavenskih jezika (ukrajinskoga, ruskoga, poljskoga i bjeloruskoga) pokazuje kako se naziv *terminologija* definira čitavim dijapazonom nadređenih pojmova, pa se, primjerice, u različitim priručnicima definira hiperonimom *znanost, znanstveno područje, disciplina* (...). Implicitno taj rad upozorava na nužnost modelne obrade kohiponimnih naziva te na nužnost razumijevanja terminološkoga rječnika kao ukupnosti sustavno organiziranih naziva, a također i na važnost istraživanja konceptualnoga modeliranja značenja naziva u terminografskim priručnicima.

Vjačaslav Ščerbin (Minsk, Bjelorusija) održao je na tematskome bloku izlaganje *Sastavljanje specijalnih jednokonceptualnih rječnika kao način razvrstavanja brojnih značenja temeljnih, nadređenih pojmova = Складання спеціальних аднаканцэптных слоўнікаў як спосаб класіфікацыі імаглікіх значэнняў базавых, пакетных паняццяў*. Rad koji obiluje navodima iz relevantne recentne literature usustavljuje promišljanje o konceptualnome modeliranju te također daje znatan doprinos teoriji konceptualnoga modeliranja značenja znanstvenih naziva. U zaključku analize leksikografske prakse pri izradi jednokonceptualnih rječnika Ščerbin navodi sljedeće: 1. rasprave o kategoriji jednoznačnosti naziva postupno jenjaju, a jača sociokognitivni pristup, 2. najprimjerenijim oblikom opisa i usustavljivanja pojmovnih natuknica postaje izrada jednokonceptnih rječnika, 3. taj kognitivno-interdisciplinarni pristup

zahtijeva od istraživača iskorak iz vlastite znanstvene paradigme i područja svojega znanstvenoga interesa. Zajedno s izlaganjem Viktorije Ivaščenko izlaganje Vjačaslava Ščerbina naglasilo je tematsku posvećenost konceptualnome modeliranju značenja naziva te toj temi doprinosi između ostaloga i kao riznica podataka, osobito relevantnih i usustavljenih navoda o spomenutoj temi te o za temu najvažnijim bibliografskim jedinicama.

U svojem radu *Polisemija naziva u opisnome tezaursnome rečniku (iz kuta teorijske i praktične kleksikografije)* = *Полисемія термина у описном тезаурусном речнику (из угла српске теоријске и практичне лексикографије* Vladan Jovanović (Beograd, Srbija) iznio je niz problema povezanih s praktičnim leksikografskim radom na općemu rječniku srpskoga jezika *Rečniku SANU*. Na početku izlaganja objasnio je značenje i uporabu naziva *tezaursni rečnik* u srpskome jezikoslovnom nazivlju. Naglasivši da se u općejezičnome rječniku, kakav je *Rečnik SANU*, odabir naziva koji ulaze u rječnik ovisi o njihovoj općejezičnoj vrijednosti, podijelio je sa sudionicima tematskoga bloka mnoga vrijedna praktična iskustva i leksikografske dvojbe povezane s rječničkom obradom višeznačnih leksema domaćega i stranoga podrijetla, osvrćući se na najsuvremenije postavke terminološke literature, osobito slavenske. Osvrnuo se tako na problem višeznačnosti /homonimije te rekao da se u *Rečniku SANU* postupa u skladu s njegovom već zadanom koncepcijom temeljem koje se nazivi koji pripadaju različitim terminološkim sustavima obrađuju u istome rječničnome članku ako potječu od zajedničke osnove riječi (ako su istoga podrijetla). Vladan Jovanović detaljnije je objasnio i bogato oprimjerio najčešće načine nastanka višeznačnosti povezane s nazivima: terminologizaciju, determinologizaciju i reterminologizaciju. Kao ključno pitanje Jovanović ističe pitanje konsustacionalnosti, ključno za leksikografa jer otvara praktičan problem kako obraditi leksem koji se upotrebljava i u nazivlju i u općemu jeziku. Pristup primijenjen u *Rečniku SANU* objašnjava na primjeru riječi *difuzija* (koja se primarno upotrebljava kao znanstveni naziv) te na primjeru riječi *cinik* (koja se u općejezičnome značenju upotrebljava mnogo češće nego u svojem primarnom, filozofskom značenju). Izdvojenim primjerima osvijetlio je mnoge probleme svakodnevnoga leksikografskoga rada povezane s utvrđivanjem i opisivanjem primarnoga značenja u odnosu na sekundarna, izvedena, osobito u slučajevima kad riječ pripada i općemu i posebnomu jezičnom fondu.

Ljudmila Ričkova (Minsk, Bjelorusija) u svojem je izlaganju *Odras višeznačnosti u rječniku društveno važnoga leksika terminološkoga i profesionalnoga karaktera bjeloruskoga jezika* = *Отражение многозначности в словаре социально значимой лексики терминологического и профессионального характера белорусского*

языка dala iscrpan prikaz teme najavljene u naslovu izlaganja. Na početku izlaganja također se, poput gotovo svih izlagača u ovome tematskome bloku, osvrće na problem razgraničavanja terminološkoga i općejezičnoga značenja, navodeći (prema Sultanov 2007.) da se granica između naziva i nenaziva (općejezične riječi) proteže unutrašnjom strukturom višeznačnih riječi. Stavlja također u prvi plan obradu riječi koje imaju i općejezično i terminološko značenje u općejezičnim rječnicima. Napominje da je pri sastavljanju rječnika društveno važnoga leksika terminološkoga i profesionalnoga karaktera bjeloruskoga jezika primijenjeno kontekstno načelo, odnosno da je svaki naziv definiran temeljem konkretnoga konteksta u kojemu se pojavljuje te da je konkordancijski pristup omogućio kontekstnu diferencijaciju leksičko-semantičkih varijanti naziva. Pritom se izlučila i općejezična uporaba naziva. Makrostrukturu rječničkoga članka u kojemu se obrađuje riječ koja je (i) naziv, Ričkova je zorno i iscrpno prikazala na primjeru rječničkih članaka (iz rječnika o kojemu je bilo riječi u izlaganju) *konstitucija* (КАНСТЫТУЦЫЯ) i *kult* (КУЛЬТ) te zaključila kako se u rječničkim člancima u tome rječniku slijedi načelo donošenja specijaliziranih leksičko-semantičkih varijanata na prvome mjestu te na drugome determinologiziranih značenja s oznakom *pren*.

Najavljeno predavanje Sergeja Grinjova (Moskva, Rusija) nažalost nije održano, ali ukratko ću se osvrnuti na rad dostupan na stanicama Terminološke komisije koji je trebao biti temeljem izlaganja. Naslov je rada *Polisemija u slavenskoj terminografiji* = *Полисемия в славянской терминографии*, a riječ je o radu koji daje temeljit prikaz načina obrade polisemnih naziva u slavenskoj terminografiji. Na nizu praktičnih primjera Grinjov daje iscrpan pregled i sistematizaciju višeznačnosti u slavenskim terminografskim priručnicima. U uvodu Grinjov piše o nazivima *mnogoznačnost* i *polisemija*, koji neki slavenski jezikoslovci smatraju istoznačnima, a neki ih razlikuju (tako da je *mnogoznačnost* 'univerzalna jezična pojava', a *polisemija* 'sposobnost riječi da ima više od jednoga značenja'). U poljskoj se literaturi razlikuje i *polisemija* (*polisemia*) te *polisemičnost* (*polisemiczność*). Nasuprot tomu, navodi Grinjov, u engleskoj je literaturi u uporabi samo jedan naziv: *polysemy*. Osobito je zanimljiv pregled razvoja klasifikacije polisemije u kojemu se iscrpno objašnjavaju različite podjele i različite vrste polisemije unutar tih podjela. Razrađuje se i pojam enantioseemije, pojave da je jedno značenje riječi antonim drugome značenju te iste riječi te skrivene polisemije, koja se najlakše prepoznaje po elementu *ili* u definiciji. Grinjov razglaba i o polisemiji i homonimiji, ističući kako su se 70-ih godina mnogi terminolozi složili da u terminologiji nema višeznačnosti, nego je riječ o homonimiji. Ističe da bi proučavanje polisemije trebalo proširiti, osobito u smjeru proučavanja

konsubstacionalnosti – spajanja u jednome leksičkome obliku i leksičkoga i terminološkoga značenja. Nadalje se Grinjav osvrće na problem mnogoznačnosti u tehničkoznanstvenim prijevodima te na problem mnogoznačnosti u terminografiji te na primjerima objašnjava pojam iskustvene polisemije u prijevodnim terminološkim rječnicima. Na kraju objašnjava ulogu polisemije u razvoju znanja te uvodi pojam raznovremenske skrivene polisemije. U zaključku daje prijedlog moguće klasifikacije polisemije te razlikuje: očitu (javnu, eksplicitnu) polisemiju (koja uključuje: metaforičku i metonimijsku polisemiju; regularnu polisemiju; radijalnu i stupnjevitu polisemiju; monocentričnu i policentričnu polisemiju; širu i užu polisemiju; enantosemičnu i hiponimijsku polisemiju) i skrivenu polisemiju (koja uključuje funkcionalnu polisemiju, međujezičnu polisemiju, pravu polisemiju, iskustvenu polisemiju, lažno orijentiranu polisemiju, raznovremensku polisemiju i semantički polisemizam). Na granici polisemije i homonimije nalazi se konsubstacionalnost.

Rasprava koja je uslijedila nakon izlaganja upozorila je na potrebu daljnega istraživanja i rasvjetljavanja konsubstacionalnosti i s teorijskoga i s praktičnoga aspekta (istraživanje načina prikaza konsubstacionalnih jedinica u terminološkim i općejezičnim rječnicima), daljnega istraživanja odnosa homonimije i višeznačnosti naziva (s posebnim obzirom na višeznačnost/homonimiju naziva unutar iste struke) te daljnega istraživanja konceptualnoga modeliranja značenja. Koliko su iznesene teme bile zanimljive i poticajne te koliko je dobro i korisno i u budućnosti organizirati tematske blokove s aktualnim terminološkim temama pokazuje i činjenica da se rasprava o njima nastavila i u neformalnome druženju nakon tematskoga bloka te da se tema višeznačnosti u nazivlju provlačila kroz mnoga izlaganja koja su održana u redovitome programu XV. Međunarodnoga kongresa slavista. Uz sve pohvale organizatorici tematskoga bloka Viktoriji Ivaščenko zaključimo da je tematski blok bio iznimno koristan i izrazimo nadu da će takvih korisnih blokova u okviru različitih međunarodnih jezikoslovnih događanja biti još.

Lana HUDEČEK
(Zagreb, Republika Hrvatska)
Lana HUDEČEK
(Zagreb, Croatia)